

Haaien redder met reservaten (PYF)

“Kijk daar!”, roept Floris terwijl we over een strand van wit koraalzand lopen. Zijn stem klinkt verrast en enthousiast tegelijk. “Een babyhaai!” Hij wijst naar het ondiepe, helderblauwe water vlakbij het strand. “Ja, ik zie hem, gaaf!”, antwoordt Ivar verheugd. Met onze ogen volgen we een zwart vinnetje dat net boven het wateroppervlak uitsteekt. Al zo vaak hebben we ‘nee’ moeten antwoorden op de vraag of we ook haaien hebben gezien tijdens onze reis. Als kinderen zo blij zijn we dan ook als we nu eindelijk de eerste zien, ook al is het maar een kleintje.

Wederzijdse nieuwsgierigheid

Floris raadpleegt een gids over vissen in de Stille Oceaan en stelt vast dat we een zwartpunt-rifhaai hebben gezien. Ze komen veel voor in Frans-Polynesië en zijn niet gevaarlijk voor mensen. “Maar soms wel nieuwsgierig”, leest Floris voor. Die woorden klinken nog na als Ivar de volgende dag een flinke papa- of mama-zwartpunthaai op zich af ziet komen tijdens een snorkelrondje. Pas op het laatste moment zwemt-ie voorbij. “Een onschuldige ‘blacktip’, gewoon nieuwsgierig”, zegt Floris als we weer boven water zijn. “Nou, dat mag dan wel zo zijn, toch vond ik het best spannend”, bekennt Ivar.

Naarmate we op meer plekken in Gambier snorkelen, wennen we aan de aanwezigheid van haaien. We zien ook witpunt- en grijze rifhaaien, vooral in wat dieper water. Ook deze soorten zijn zelden agressief volgens de gids. Sommigen komen best dichtbij, anderen houden meer afstand. “Eigenlijk zijn het de enige vissen die niet snel wegzwemmen, maar juist nieuwsgierig zijn naar ons”, merkt Ivar op. Naar verloop van tijd krijgen we steeds meer oog voor hun gestroomlijnde verschijning en sluipende zwemstijl.

Een zwemmende godheid

In de Polynesische mythologie vertegenwoordigen haaien al eeuwenlang een 'aumakua': een godheid of heilige voorouder. Het zien van een aumakua is een teken van voorspoed, terwijl het verwonden of doden ervan ongeluk brengt. Dat verklaart wellicht de grote publieke verontwaardiging die in 2004 ontstond in Frans-Polynesië toen er een filmpje viraal ging waarin vissers haaien doodden en hun vinnen afsneden. Duikscholen begonnen een petitie en de politiek greep in; dat leidde in 2006 tot een totaal verbod op haaien vissen. De volledige exclusieve economische zone van Frans-Polynesië, een gebied groter dan Europa, is sindsdien één groot haaienreservaat. De grootste in de wereld. Het is dus geen toeval dat we hier zo veel haaien zien.

Op de Witte Haai

We varen naar de volgende eilandengroep, de Tuamotus. Als we op Fakarava aankomen, staan we versteld van de omvang van dit atol. Met een afmeting van 30 bij 10 zeemijl is de lagune zo groot als het hele IJsselmeer. Een deel van het atol staat op de werelderfgoedlijst van UNESCO vanwege de indrukwekkende biodiversiteit. Het maakt het eiland populair bij toeristen, die hier vooral komen om te duiken. We ankeren dichtbij SY Pakia Tea met Sonja, Tom en hun zoon Keanu aan boord.

Sonja en Tom zijn zeebiologen en ervaren duikers. Maar voordat we met ze onderwater gaan, leiden ze ons rond op Pakia Tea, wat 'Witte Haai' betekent. "Het is een Polynesische dubbele kano, uitgerust met twee masten, talloze zonnepanelen en een elektromotor", legt Tom uit. "We ontvangen graag gasten om ze de onderwaterwereld te laten zien. Niet alleen de schoonheid ervan, maar ook de kwetsbaarheid. Ook promoten we natuurbescherming via onze website '[Planet Ocean](#)'." We zijn duidelijk bij de juiste mensen gekomen om iets heel speciaals onder water te zien.

Haaientheater

De zuidelijke pas van Fakarava staat bekend om de vele haaien. "Geen zorgen, hun buik zit nog vol met baarzen", legt Sonja uit, net voordat we onze duikvesten laten leeglopen en tot 22 meter diepte afdalen. Zodra we die diepte bereiken, verschijnen er honderden haaien. We worden er volledig door gebiologeerd. Langzaam zwemmen ze voorbij, ongestoord door onze aanwezigheid. Het zijn grijze rifhaaien, die 's nachts in groepen jagen en overdag rusten. Zelfs dan moeten ze in beweging blijven om zuurstof op te nemen. De stroming in de pas is daarvoor perfect, omdat ze bijna roerloos kunnen blijven terwijl het binnenkomende oceaانwater door hun kieuwen stroomt. Aan de zijkant van de pas klampen we ons vast aan dode stukken koraal om niet meegesleurd te worden door de stroming. Het voelt alsof we op de tribune van een onderwatertheater zijn beland met een live haaienvoorstelling op het programma.

Onmisbaar voor de oceanen

Terug aan boord bij Pakia Tea legt Tom uit dat slechts enkele haaiensoorten gevaarlijk zijn voor de mens. Terwijl er jaarlijks zo'n handvol dodelijke aanvallen van haaien op mensen bekend zijn, worden er wereldwijd miljoenen haaien – sommige onderzoekers schatten zelfs 100 miljoen! – gedood door vissers. Vooral hun vinnen zijn gewild: haaienvinnensoep is een dure en prestigieuze delicatessen in Azië. Vanzelfsprekend heeft deze vorm van ecocide grote gevolgen voor de oceanen. "Haaien zijn onmisbaar voor een gezond rif en ecosysteem", vervolgt Tom. "Als roofdieren houden ze de vispopulatie onder controle, maar ook gezond omdat ze juist de zwakke en zieke vissen eten. Indirect

zijn ze ook onmisbaar voor gezonde koraalriffen en oceanen omdat daar een gezonde en evenwichtige vispopulatie voor nodig is.”

Om de haaien te redden, is wettelijke bescherming niet genoeg. “Het visverbod moet gecontroleerd en gehandhaafd worden”, legt Tom uit. “Op en rond de eilanden van Frans-Polynesië lukt dat nog wel, maar midden op de oceaan is dat een ander verhaal. Het ontbreekt helaas aan mankracht, geld en boten.” Dat handhaving hard nodig is, blijkt wel uit berichten van zeilers die op weg naar de Marquesas-eilanden gigantische vloten vissers tegenkwamen. Ook horen we over een Chinees vissersschip dat in de Tuamotus is gestrand en een ruim vol illegaal gevangen tonijn en haaien bleek te hebben. De illegale visserij is volgens experts grootschalig, dus pleiten zij voor meer opsporing en hogere straffen. Alleen met strengere handhaving kunnen de grotere haaiensoorten die in de oceanen leven ook beschermd worden, is het idee.

Koester de haai

In de Westerse cultuur hebben haaien de beeldvorming bepaald niet mee. Terwijl de dolfijnen “Flipper” als pr-boegbeeld hebben, moeten de haaien het doen met “Jaws”. Het beeld dat daardoor is geschetst, is niet alleen onterecht, maar ook problematisch. Juist nu de koraalriffen en de oceanen al zo ernstig bedreigd worden door opwarming, vervuiling en overbevissing, zou het verdwijnen van de haaien catastrofaal zijn.

Uiteraard is een breed palet aan strategieën nodig om deze complexe problematiek aan te pakken. Wat ons betreft zijn meer zeereservaten en betere handhaving een essentieel onderdeel van de oplossing. Frans-Polynesië geeft het goede voorbeeld door haaien in hun wateren te koesteren. Wij zijn verheugd om hier nog een plaats op de wereld te hebben gevonden waar het zeeleven floreert en we met haaien kunnen zwemmen. Ook al zou de handhaving beter moeten, het hoeft nog niet te laat te zijn om gezonde, productieve oceanen na te laten aan toekomstige generaties.